

י ה ו ד ה ז ו ל ד ן

דבר העורך

ייעודה של חוברת מדרשה הוא לרכז מאמרים בתורה שבעל פה - משנה, גמרא, מדרשי אגדה ומדרשי הלכה, פסיקה והלכה - מפרי עטן של תלמידות, בוגרות ומרצות במדרשה ומחוצה לה. ההנחה היא שנשים מפרסמות לעיתים מזומנות ובמסגרות שונות מאמרים בתנ"ך, מחשבת ישראל והגות, אך ממעטות לפרסם בתורה שבעל פה. לכן, קיומה של חוברת עם תוכן זה, בתוך המרחב הגדול של הספרות התורנית המתחדשת, היא בשורה משמעותית בעינינו.

ישר כוח לכל הכותבות: הן לוותיקות שכבר פרסמו מאמרים בתחום תושבע"פ בעבר, אך במיוחד לחדשות שזה להן מאמרו הראשון בשדה זה. ברכות רבות לכולן! לחלק מהכותבות הייתה המלאכה חדשה וקשה, אך ניכר היה שהן נחושות ומעוניינות ללמוד את מלאכת הכתיבה וההבעה התורנית, ולפנינו יבול ראשון של מאמרי נשים בתחום תורה שבעל פה.

נושאי המאמרים הם מגוונים, ויש בהם שילוב של פרשנות מסורתית עם חדשנות יצירתיות, ספרות תורנית לצד ספרות מחקרית, הלכה ומחשבה, ועוד.

■ ■ ■

להלן תקציר המאמרים:

מאמרה של ד"ר מיכל טיקוצ'נסקי עוסק במלאכת בורר, ובעיקר במחלוקת שבין רש"י לבין בעלי התוספות בשאלת מהות האיסור להוציא פסולת מאוכל. המאמר מראה שהם נחלקים בשאלה אם מדובר בפסולת אובייקטיבית, או שמא כל מה שהאדם אינו חפץ בו באופן סובייקטיבי מוגדר כפסולת. ניתן לראות ששני קטבים אלו, של מבחן אובייקטיבי מול מבחן סובייקטיבי, הן למעשה שתי אפשרויות היושבות על רצף אחד: אין בנמצא פסולת אובייקטיבית באמת, וההכרעה האנושית היא שמעניקה את שם הפסולת לדבר עצמו. משמעות הדבר היא שאין באמת רע מוחלט, כי תמיד יש רע ממנו, ובה במידה אף הטוב אינו מוחלט אלא טוב מן הגרוע ממנו. המאמר דן בחלוקות השונות של האחרונים בשאלה מה נחשב לשני מינים שונים שקיים בהם איסור בורר, ומחדד את ההבנה שאף הן עסוקות בהבחנות שתלויות באדם, הבוחר בין טוב לרע, ושאינן בהכרח מדד

אובייקטיבי לכך. מהמאמר עולה שהאדם המודרני, ה'מפונק', ממילא מחשיב הבדלים דקדקניים כהבדלים מהותיים, ולפיכך שהגדרות מלאכת הברירה מתחדשות כל העת בהתאם להתפתחות עדינות נפשו של האדם.

נעה בן דוד עוסקת בהלכות יישוב דעתן של מעוברת ויולדת במציאות המודרנית. 'ייתובי דעתא' (יישוב הדעת) הוא נימוק המאפשר לעבור על איסורי תורה תוך הצבת מגבלות ייחודיות על מימושו לצורך אישה הרה או יולדת. המאמר עוסק בזיהוי ההלכתי והמעשי של מצב נפשי זה, הבנת מהותו, והסכנות הטמונות בחוסר התייחסות אליו. במציאות המודרנית יש אפשרויות מגוונות לשיפור חוויית הלידה (מקום הלידה, המלווים, משככי הכאב והתערבויות רפואיות) אך הן עלולות להיות כרוכות בהתנגשויות עם הלכות שבת או נידה. המאמר עוסק בצורך המיוחד לשקול את הגבול המדויק שבין פינוק והרחבת דעת בעלמא, לבין החובה להתיר ליולדת ולמלווים אותה איסורים שהקפדה עליהם יעיבו על יישוב דעתה. הדרכות חז"ל, המייחסות חשיבות עליונה ליישוב דעת היולדת, מקבלות הבנה מחודשת עם הצטברות והתפתחות הידע המדעי אודות הקשר בין המצב הרגשי-נפשי לפעילות הנורולוגית וההורמונלית המשפיעה על התפתחות העובר ועל תהליך לידה בריאה.

הרב מיכאל אברהם וד"ר רינת אנקרי כותבים על תשובתו של הרב יוסף משאש, שהתיר לנשים נשואות ללכת אפילו ברשות הרבים בלי כיסוי ראש. הכותבים בוחנים באופן ביקורתי כל אחת ואחת מראיותיו, ומוצאים שרובן ככולן לא עומדות במבחן הביקורת לאור המקורות בסוגיה בעניין זה. לאור הממצאים הללו ניתנת תשומת לב מיוחדת לגישה העקרונית הראויה בפסיקת הלכה, על היחס בין פסיקה שמטרתה לימוד זכות כדיעבד לבין פסיקה של היתר לכתחילה, ועל השימוש בטיעונים פרשניים והלכתיים בעייתיים בשני ההקשרים הללו.

ד"ר שפרה מישלוב כותבת על תחולתו של הכלל ההלכתי 'התובע הולך אחר הנתבע', המאפשר לנתבע לקבוע את זהותו של בית הדין שידון בסכסוך בין הצדדים. הדיון הינו על רקע מציאות ימינו, בה קיימים הבדלים ניכרים בין בתי הדין ההלכתיים לממונות מבחינת השתייכותם המגזרית, גישתם המהותית לדין וכללי הפרוצדורה החלים בהם. פערים אלה משמעותיים במיוחד במקרים בהם קיימים פערים דתיים וחברתיים ניכרים בין בעלי הדין המבקשים להביא את הסכסוך הממוני שביניהם בפני בית דין תורני. מצבים אלה עלולים לגרום למשוא פנים ולפגיעה בעקרונות הצדק, אם ינקט באופן קטגורי הכלל הנותן עדיפות לנתבע לבחור את בית הדין שידון בסכסוך.

המאמר דן בנושא באמצעות עמידה על מקורו של הכלל 'התובע הולך אחר הנתבע' ומעמדו ההלכתי, ועל החריגים שנתנו לו פוסקים שונים. לאורם של בירורים אלה דנה

דבר העורך

המחברת בפתרונות אפשריים לבעייה האמורה, ובהם בין היתר הסכמה מראש על בית הדין שיכריע בין הצדדים, בחירה במסגרת דיונית של זבל"א (זה בורר לו אחד), ובמקרים של חוסר הסכמה מהותי אף הוצאת 'כתב סירוב' שיאפשר הגשת התביעה בערכאות אזרחיות של המדינה.

עדי בלוט עוסקת באישיותו של טבי, עבדו של רבן גמליאל דיבנה. המאמר מבוסס על אזכוריו של טבי בספרות התנאים והאמוראים, בפרשנות ובמחקר. טבי מתואר כעבד מסור לאדונו, המכיר את ההלכות השונות ושואף לקיים מצוות. הוא למד תורה והניח תפילין, ואפילו ישב באופן מסוים בסוכה כשמטרתו העיקרית היא לשמוע את דברי החכמים. מעבר לחכמתו העיונית, ניכרה בו גם חכמת חיים. רבן גמליאל מתייחס לטבי עבדו באופן מיוחד, הנראה מנוגד להלכה הרווחת באותה העת. הוא שמח כשחשב שטבי יצא לחירות בעקבות נזק גופני שנגרם לו, ואף קיבל עליו תנחומים לאחר מותו.

חגית פוקס עוסקת באגדתא על פלימו והשטן (קידושין פא ע"א). התנא פלימו היה רגיל לומר בכל יום: "חץ בעיני השטן!". בתגובה לכך התחפש השטן לעני וניסה להכנס לביתו של פלימו בזמן מיוחד: בערב יום הכיפורים, וייתכן שאף בשעת סעודה מפסקת ממש. הכותבת מראה שההתרחשות בסיפור והתמודדותו של פלימו הם משל ולקח לדרכי ההתמודדות של האדם עם הכוחות השלייליים שבקרבו, והמסר העולה מכך הוא שהניצחון האמיתי על כוחות אלו איננו ביטולם והמתתם, אלא רתימתם למטרות טובות, ולשם כך צריך גם להתפלל לעזרתו של הקב"ה. הגילוי שחושף בפנינו פלימו הוא שלא ניתן להימנע ממפגש עם כוחות הגוף, שכן הם מצויים בתוכנו ולא מחוצה לנו. עלינו להכיר בקיומם ובכך שגם הם נמצאים בעולם בשליחותו של הקב"ה, ובעקבות זאת לרתום אותם, לעדנם ולתעלם לעבודת ה'.

■ ■ ■

פנינו לחוברת הבאה. נשים - סטודנטיות, בוגרות, וכל מי שחפצה ונדב לכה אותה בחכמה - מוזמנות לכתוב בענייני תושבע"פ: משנה וגמרא, הלכה ואגדה. הנושאים פתוחים, ומומלץ לכתוב בנושאים הקרובים לליבה של הכותבת: לעולמה הפנימי, לתחומי התעניינותה או עיסוקה, וכדומה.

מי שתהיה מעוניינת, תוכל לקבל ליווי והדרכה בגיבוש נושא המאמר ובעת הליך הכתיבה.